

משה בלטר *
 אחוד נוט *
 שאול אלוני (1929-2007)
 ד"ר מאיר ריזון (1931-2015)
 ישי לויט
 יוחנן וינר
 אורית נקד
 אבנר נור
 גילה אורגל **
 זאב סלילת
 אבי נרא (ר"ח)
 גורא מיסאלי**
 חנן דורון
 מרק פלורסהיים *
 אסתר וינר
 זחר גרינברג
 זיה ציפן **
 זמירה קוינט
 גילה ליבר - גולן
 לימור סובל
 וסים אבו חאטום
 דוד בוטסון**
 לילך רוניק
 טלי ענבר - גולן
 מיכל בר - שלום
 מירי אזולאי
 הילה נדלר - דונגי
 נרם אבו - חייט**
 עמית כהן
 אסף שימשי
 שלמה שטיינר
 אייל בר אליעזר
 רענן בר-זוהר
 גדי אנושי
 נאוה סכר
 אורלי פרימס - וייס
 ד"ר ערן טאוסיג
 אדון עמיאל
 חביב כרייני
 אורי דוד
 חלי תורן
 מירב שלמה
 בני פרטיש
 אמר דותן
 לבונטין סחואגיאן
 איתן ברקוביץ
 חיים פרץ
 ליאור אהנה
 אמיר לאון**
 רני גוט
 דוד בכר
 פלג אלימלך
 ענבל אלקיים
 מירב דסקל
 נעה גוט-זינגטל
 סיון טייירי
 גולן כץ
 יאיר מרום
 אורי אסא
 נטע ריסמן
 רותם קרויטור
 אורלי חסיד
 טלי מירום
 אסף תכלת
 הילה גלעדי
 יעל כהן
 אמיר בית און
 נטלי נר נאון
 ענת מורס-אלבו
 תהילה לביא
 אילנית בן עזרא
 שירן זלינגמן-פרץ
 מקסים גריף
 רועי נסר
 טלי מילר
 גיא שטרון
 שי שמאי
 מעיין שחר
 רועי שמחי
 קרין דיאמנט-פורת
 גילי גאנו
 רות יצחק (ר"ח)
 אופיר סלומון
 יונתן רכס
 לונה עקל
 מוכל נר
 ניר אברהם
 תום גוט
 יעל דייג
 גלית חמו

תל אביב: 1.2.18

לכבוד
מר ארז ויסמן – מנכ"ל
ארגון עובדי המים

שלום רב,

הנדון: חובות המוטלות לפי דין על בעלי מאגרי מים

התבקשנו להתייחס לחובות לפי דין המוטלות על בעלי של מאגר מים. להלן התייחסותנו –

1. במסגרת הדיון בחובות לפי דין המוטלות על בעלים או מחזיקים של מאגר מים, לרבות בעלי התפקידים בתאגיד, נדון במספר סוגיות – סוגיה ראשונה - חובות המוטלות על בעל מאגר כספק מים/בעל רישיון הפקה או הספקה של מים, כאשר הרחבנו את חוות דעתנו לגבי ספק מי הקולחין לאור העובדה שחלק ניכר מהמאגרים הם מאגרי מי קולחין. הסוגיה השניה - חובות ומטלות המיוחדות למאגרים בדיני המים. הסוגיה השלישית - חובות מהדין הכללי כבעליו של מקרקעין או מחזיק מאגר (ונושאי תפקידים בתאגיד).
2. כאמור, התייחסנו ראשית לחבויות ספק המים בדגש על ספק מי הקולחין. את שאלת החבויות החלות על ספק מי קולחין, יש לבחון בעיקר לאור הוראות חוק המים, התשי"ט-1959 (להלן: "**חוק המים**"), פקודת בריאות העם, 1940 (להלן: "**פקודת בריאות העם**"), התקנות שהוצאו מכח חיקוקים אלו והפסיקה שפירשה דינים אלו.

חובות החלות על בעל מאגר וספק מי קולחין

זיהום מים וזיהום הסביבה

חוק המים, חוק שמירת ניקיון וחוק מניעת זיהום המים

3. סעיף 20 לחוק המים, **דן במניעת זיהום מים**, וקובע:

3.1. 20.א. הגדרות

בסימן זה -

"זיהום מים" - שינוי בתכונותיהם של מים שבמקור מים מבחינה פיסיקלית, כימית, אורגנולפטית, ביולוגית, בקטריולוגית, רדיואקטיבית או אחרת, או שינוי הגורם שהמים יהיו מסוכנים לבריאות הציבור, או

גיל זוליאם גולדנרל ***
 משה גולדברג - יועץ

* חבר לשכת עו"ד ב-NY
 ** נוטריון
 *** חבר בלשכת עוה"ד בצרפת

תל אביב:	רחוב יגאל אלון 96, 789140	טל: 03-5111111	פקס: 03-6246000	bgalaw@bgalaw.co.il
ירושלים:	רחוב הלל 23, 9458123, ת.ד. 2430, 9102301	טל: 02-6233250	פקס: 02-6233248	eguth@bgalaw.co.il
חיפה:	רחוב פל-ים 2, בנין אורן, 3309502	טל: 04-8663300	פקס: 04-8664400	wasim@bgalaw.co.il
טבריה:	רחוב הקישון, 1420130, ת.ד. 1685, 1411601	טל: 04-6722815	פקס: 04-6723183	atzur@bgalaw.co.il

עלולים לפגוע בחי או בצומח, או פחות ראויים למטרה אשר לה הם משמשים או נועדו לשמש;

"מקור מים" - כמשמעותו בסעיף 2, לרבות מובילי מים פתוחים או סגורים, מאגרי מים ותעלות ניקוז;

"גורם זיהום" - מפעל תעשייתי או חקלאי, בנין כמשמעותו בחוק התכנון והבניה, תשכ"ה-1965, מיתקן, לרבות מיתקן ביוב, מכונה או כלי תחבורה, אשר מיקומם, הקמתם, הפעלתם, החזקתם או השימוש בהם גורמים או עלולים לגרום לזיהום מים.

3.2. ב20. איסור זיהום מים

(א) חייב אדם להימנע בכל פעולה המזהמת מים או עלולה לגרום לזיהום מים, במישרין או בעקיפין, מיד או לאחר זמן. ואין נפקא מינה אם היה מקור המים מזוהם לפני אותה פעולה ואם לאו.

3.3. ג20. מניעת זיהום מים במיתקני מים [תיקון: תשל"ב]

מי שברשותו מיתקן להפקת מים, להספקתם, להובלתם, לאגירתם או להחדרתם לתת-קרקע, חייב לנקוט בכל האמצעים הסבירים כדי למנוע שהמיתקן או הפעלתו יגרמו לזיהום מים.

3.4. סעיף 20 כב' לחוק קובע אחריות אישית למי שהיה בזמנים הרלוונטיים בהם נגרם הזיהום, מנהל או שותף, למעט שותף מוגבל, או עובד בכיר באותו תאגיד האחראי לזיהום, אם לא הוכיח שהעבירה נעברה שלא בידיעתו ושנקט בכל האמצעים הסבירים כדי למנוע או להפסיק את העבירה.

4. הוראות אלו, הקבועות בחוק המים, קובעות את החבות הבסיסית שחלה על כל אדם להימנע מפעולה המזהמת מים ואת החובה המוגברת החלה על ספק מים ממתקן מים, והיא לנקוט בפעולות אקטיביות כדי למנוע שהמתקן או הפעלתו לא יגרמו לזיהום מים.

5. כעולה מסעיף ההגדרות בחוק, המושג "זיהום מים" הנו רחב ביותר וכולל כל שינוי לרעה באיכות המים, מבלי שיקבע מהי מידת השינוי באיכות המים, שתחשב ל"זיהום מים".

6. כמובן שגם כל פעולה הגורמת לכך שהמים שמוזרמים בצינור המים המופעל על ידי ספק המים, יחדרו למקורות מים שאיכותם טובה משל מי הקולחין המוזרמים באותו הצינור - יחשב הדבר לזיהום מים.

7. את החובה המוטלת על נושאי משרה בתאגיד שגרם לזיהום מים, פירשה הפסיקה כחובה אקטיבית לדאוג ולהיות מאורע בפעילות השוטפת של התאגיד אשר בצידה סיכון לזיהום מים, ולנקוט אמצעים על מנת שלא יגרם זיהום כתוצאה מפעילות התאגיד. ר' ת"פ 6797/01 מדינת ישראל נ' קיבוץ נווה ים אגודה שיתופית, מר עמוס צוק, חברת נווה ים יצור ושיווק דגים בע"מ, מר עומר רביב ואח' (לא פורסם). באותו פסי"ד נקבע כי בעלי מאגר מים שלא עשו כל פעולה אקטיבית על מנת שפעילות שבוצעה במאגר לא תגרום לזיהום, אלא הסתמכו על מערכת הסכמים לפיה העבירו אחריות זו על חברה שתפעלה את המאגר, לא עמדו בחובתם על פי חוק ולכן הנם אחראים באופן ישיר לנזק שנגרם בעקבות זיהום שנפלט מהמתקן.

בעלי מאגר המים, החברות שתפעלו את מאגר המים, והמנהלים שעמדו בראש החברות הללו הורשעו בעבירה לפי סעיף 20 לחוק המים.

8. באותו פס"ד נטען על ידי המאשימה (מדינת ישראל), כי הבעלים של המאגר ושל צינורות הולכת המים, וכן מפעיל המתקן, יכולים היו לדאוג כי יותקן אמצעי טכני שימנע פתיחת ברז שיוביל מים מהמאגר לים. בית המשפט לא הסתפק בטענת ההגנה של הנאשם - בעל המאגר - לפיה הורה לעובד מטעמו האחראי על תפעול המאגר ומערכת הצינורות, שלא להזרים את מי המאגר לים.
9. נציין כי מרבית הפסיקה שדנה באחריות נושאי משרה בתאגיד בעבירות של זיהום מים, עסקה בבעלי מפעלים שהנם "גורם מזהם" שהזרימו למקורות מים חומרים מזהמים, ולא עסקו בספק מים, אשר פעילותו במרבית המקרים אין בה כדי לשנות את הרכבם של המים שהוא מספק.
10. קיים חיקוק נוסף - "חוק שמירת הניקיון- התשמ"ד-1984", (להלן: "חוק שמירת הניקיון") - אשר קובע אף הוא חובה על כל אדם שלא לגרום לכלוך לרשות הרבים. הפסיקה פירשה את הוראות החוק כחלות גם על זיהום שנגרם על-ידי מים או זיהום מים.
11. עבירה לפי חוק שמירת הניקיון, כמו גם עבירה לפי חוק המים, הן מסוג העבירות של אתריות קפידה. היינו, גם אם עבר את העבירה עובד של התאגיד, עשוי להיות מחויב בעבירה גם נושא משרה בתאגיד, אלא אם הוכיח שעשה כל שיכול היה על מנת למנוע את ביצוע העבירה.
12. בהמשך סעיף 20 לחוק המים, נקבעו סמכויותיו של מנהל רשות המים, במקרה של זיהום מים, ובין היתר נקבע כי בכוחו לצוות על מי שגרם לאותו זיהום מים, לעשות את כל הדרוש להפסקת זיהום המים, להחזרת המצב לקדמותו ולמניעת הישנותו של זיהום המים, הכל לפי שיפורט בצו - (ר' סעיף 20'א לחוק), כך גם אם שוכנע מנהל רשות המים כי נגרם זיהום חמור של מים, רשאי הוא להודיע לספק המים להפסיק את אספקת המים.
13. יתר על כן, במידה ועל ספק המים לפעול גם כמסלק שפכים, אזי, במקרה בו ספק המים, יודע מראש כי קיימת בעיה באיכות המים כך שיש לסלקם למקור מים מסוים לתקופה קצובה - יהא עליו להשיג צו הרשאה מאת מנהל רשות המים (סעיף 20 יא' לחוק).
14. הסיכון העיקרי של זיהום מים הוא בגלישת מי הקולחין מחוץ למערכת ההשבה. גלישה כזו סופה שתגיע לנחל הזורם לים. האיסור על זיהום הים קבוע בחוק מניעת זיהום הים ממקורות יבשתיים, תשמ"ח-1988, הקובע בסעיף 2 בו כדלקמן:
לא יטיל ולא יזרים אדם לים פסולת או שפכים ממקור יבשתי, במטרה לסלקם לים, בין במישרין ובין בעקיפין, אלא על פי היתר ובהתאם להוראות חוק זה ותקנות שהותקנו לפיו; ובלבד שלא יינתן היתר לסוגי פסולת או שפכים שנאסרו בתקנות לפי סעיף 14(א)(1).
15. קשה להניח כי ניתן יהיה לקבל היתר הזרמת שפכים לים בהתאם לחוק מניעת זיהום הים, בין היתר מהטעם שתקנות בהן יקבעו התנאים למתן היתרים צריכות להיקבע בהתאמה לאמנות בינלאומיות שישראל צד להן.
16. נציין כי הזרמת קולחין לנחלים בישראל מטופלת על-פי רוב בהתאם לסעיף 20'א לחוק המים, המקנה את הסמכות ליתן היתר להזרמת שפכים למקור מים למנהל רשות המים, בהתייעצות עם מי ששר הבריאות הסמיכו, ולא בהתאם לחוק מניעת זיהום הים ממקורות יבשתיים.

17. גם עבירה לפי חוק מניעת זיהום הים ממקורות יבשתיים הינה עבירה מסוג העבירות של אחריות קפידה, כמו חוק המים וחוק שמירת הניקיון.
18. חוק המים גם קובע את העונשים הצפויים לעובר על הוראות החוק בעניין זיהום מים ונמצא כי הוא מזהם מים, כדלקמן:
- 18.1. סעיף 20 כא' לחוק קובע כי מי שאחראי לזיהום המים - "דינו - מאסר שנה או קנס 350,000 שקלים חדשים, ואם היתה העבירה נמשכת - מאסר שבעה ימים או קנס נוסף של 23,200 ₪ לכל יום שבו נמשכה העבירה לאחר שקיבל התראה בכתב ממי שהשר לאיכות הסביבה הסכימו לעניין זה, ובהתאם למועד שנקבע בהתראה".
- 18.2. כך סעיף 20 כג' לחוק קובע כי בידי בית המשפט ליתן צו זמני אף לפני שהוגש כתב אישום נגד המזהם, כדי למנוע את הזיהום.
- 18.3. כמו כן, רשאי בית המשפט מעבר לכל עונש שעשוי להטיל על הנאשם בזיהום, גם להטיל עליו תשלום הוצאות הדרושות שהוצאו לניקוי המים וכל אשר זוהם, צו להמשיך ולנקות את המים ולהפסיק לזהם, ולהחזיר את המצב לקדמותו.

פקודת בריאות העם

19. חלק ו' לפקודת בריאות העם עוסק במפגעים.
20. כמפגע מוגדר גם כל באר או הספקת מים, ציבוריות או פרטיות, המזיקות לבריאות או המסכנות את הבריאות.
21. סעיף 54 לפקודה, קובע כי רשות סניטרית תודיע לגורם המפגע, כי עליו לסלק את המפגע. באם הגורם שגרם את המפגע לא יסלקו או שהרשות הסניטרית ואו הממונה על איכות הסביבה סבורים כי המפגע אעפ"י שסולק מאז מסירת הודעה, עלול להישנות באותו מקום, רשאים הם לתת לאותו אדם צו הנקרא בפקודה צו בעניין מפגע לפיו יקבע לסלק את המפגע או צו איסור או צו סגירה או צירוף של צווים אלו. במידה ואותו אדם לא סילק את המפגע יכולה הרשות הסניטרית לסלקו על חשבון אותו אדם.
22. רשות סניטרית מוגדרת בפקודה כדלקמן: "הרשות הסניטרית המקומית" בתחום עירוני פירושה מועצת העיריה ובאזור המתנהל ע"י מועצה מקומית פירושה המועצה המקומית, ואילו בתחומים שאין בהם לא מועצה מקומית ולא מועצת עיריה פירושה - הממונה על איכות הסביבה כמשמעותו בסעיף 42א, ולענין סעיפים 66 עד 68 - בא כוחו המקומי של משרד הבריאות; " (סעיפים 66 עד 68 אינם רלוונטים לענייננו).
23. סעיף 62 לפקודה קובע כי הוראות הפקודה לעניין מפגעים באות להוסיף על כל חוק אחר העוסק במפגעים מאותו הסוג, אך בכפוף לכך אותו אדם לא יענש פעמיים לפי שני חוקים.
24. מהחוקים הנ"ל עולה כי ספק מי קולחין צריך להימנע מזיהום המים ומזיהום הסביבה או מקורות מים על-ידי מי הקולחין, שכן זיהום המים או זיהום הסביבה באמצעות המים עלולים לחייבו באחריות פלילית, בה עלולים להיות מחוייבים גם נושאי המשרה בתאגיד, בין אם בצעו בעצמם את העבירה ובין אם לא פעלו די על מנת למנעה.

סיכום לעניין זיהום

25. אם נתייחס למאגר מי קולחין, הסיכון העיקרי טמון בגלישת מי קולחין מהמאגרים, או מפאת העדר יכולת אגירה מספיקה או מהטעם שהקולחין שהגיעו אינם עומדים באיכויות הנדרשות, ולא ניתן יהיה לספקם לחקלאים.
26. בהעדר היתר, הגלשת מי הקולחין מחוץ למאגר הינה אסורה, והמגליש חשוף לאחריות פלילית כמפורט לעיל. לאור הקביעות בפסק דין נווה ים הנ"ל, החשיפה לאחריות הפלילית עלולה לחול בענייננו גם על הרשות המקומית וגם על מנהל המתקן, ספק המים.
27. על בעל המאגר לפעול איפוא על-מנת לוודא שלא יוזרמו למפעל ההשבה קולחין בכמות העולה על הכמות הניתנת לאגירה ולהספקה לחקלאים.
28. סיכון נוסף שיש לבחון בקפידה הוא הסיכון שיוזרמו למפעל ההשבה קולחין באיכות שאינה ראויה להשקייה החקלאית. תקלות באיכות הקולחין הנכנסים עלולות לקרות, ומערכת ההשבה צריכה להיות מסוגלת לתת מענה של הפרדת הקולחין שאינם עומדים באיכויות הנדרשות, טיפול בהם, ופתרון סילוקם. במקומות אחדים בארץ, הטיפול בקולחין שאינם עומדים באיכויות הנדרשות נעשה על-ידי הקמת בריכת חירום ליד המאגר, לתוכה ניתן לבודד את הקולחין הפגומים, ובה לבצע את הטיפול הנדרש על מנת שניתן יהיה לסלק את הקולחין ו/או להשיבם לשימוש החקלאי.

אחריות כלפי צרכני המים

29. אחריות ספק המים כלפי צרכני המים יכולה להיות אחריות חוזית, בהתאם לתנאי ההתקשרות שיקבעו בינו ובין הצרכנים ו/או אחריות נזיקית – כלומר לצרכן המים תהא עילת תביעה כנגד הספק אם נגרם לו נזק בגין מעשה או מחדל רשלניים של הספק.
30. בכל הנוגע להסדרת הספקת המים (לחצים, שעות הספקה, תקלות וזמן תיקון וכיו"ב), אחריות המפעיל כלפי צרכניו היא ברורה, ואף היא יכולה להיות מוסדרת, לפחות בעיקרה, במסגרת הסכם ההתקשרות עם הצרכן, כאשר ברור שעל הספק לעמוד בהתחייבויותיו אלה.
31. בנוגע לאיכות הקולחין, אי עמידה בדרישות איכות הקולחין עלולה לגרום לחיובו של הספק בנזקי הצרכן שיגרמו עקב אי עמידה באיכויות, אך ניתן לצמצם באופן משמעותי את הסיכון במקרה כזה, על ידי נטילת התחייבויות מיצרן הקולחין לשאת בכל נזק שיגרם עקב אי עמידה באיכויות הקולחין.

היתר לשימוש בקולחין

32. סעיף 65 א' לפקודת בריאות העם קובע איסור על השקיה בשפכים, כדלקמן:
"שר הבריאות, בהתייעצות עם שר החקלאות, רשאי לקבוע כללים לטיהור מי השופכין המיועדים להשקיה או למטרה כלכלית אחרת. נקבעו כללים כאמור, לא ישתמש אדם במי שופכין למטרה כאמור אלא בהיתר מאת שר הבריאות ובהתאם לתנאיו, ולא יינתן ההיתר אלא לאחר שהוכח להנחת דעתו של השר שהמים טוהרו במידה מספקת כפי שנקבע באותם כללים".
33. מכוחו של סעיף זה הותקנו כללי בריאות העם (טיהור מי שופכין המיועדים להשקיה) התשמ"א-1981, (להלן: "כללי בריאות העם").

34. בכללי בריאות העם נקבע מהם קולחים :
"קולחים"
- (1) מי שופכין שעברו טיהור במערכת טיהור שניוני – אירובי, שאישר אותה המהנדס או המנהל בהתייעצות עם הממונה לאיכות הסביבה, ופועלת בצורה המניחה את דעתו.
- (2) מי שופכין שעברו טיהור טבעי להנחת דעתו של המהנדס או המנהל ושהוא אישר אותם בכתב לאחר התייעצות עם הממונה לאיכות הסביבה כראויים להשקיה.
- (3) מים מהולים בקולחים
- (4) מי ניקוז מבריכות שחיה שלא נוספו להם בכל דרך שהיא מי שופכין.
35. סעיף 2 לכללי בריאות העם קובע :
"לא ישקה אדם גידולים חקלאיים במי שופכין אלא אם הם קולחים ובהתאם לכללים אלה".
36. סעיפים 3 ו-4 לכללי בריאות העם קובעים את חובת השגת "אישור מערכת טיהור מי שופכין המיועדים להשקיה, מאת מהנדס תברואה אזורי", כדלקמן :
37. סעיף 3 קובע : "תנאים לאישור מערכת טיהור
- (א) הבקשה לאישור מערכת טיהור מי שופכין המיועדים להשקיה (להלן - האישור) תוגש למהנדס במשרדו במחוז שבו נמצאת מערכת הטיהור שבעדה נתבקש האישור.
- (ב) החליט המהנדס לאחר שהתייעץ עם הממונה לאיכות הסביבה לאשר את הבקשה או לסרב לה, יעביר למבקש את האישור או החלטת הסירוב.
- (ג) המבקש רשאי לערער בפני המנהל על החלטת המהנדס תוך 30 ימים מיום שקיבל את ההודעה כאמור בסעיף קטן (ב).
- (ד) החלטת המנהל תהיה סופית.
38. סעיף 4 קובע : "תוקף האישור וחידושו
- (א) תקפו של אישור הוא לשנה אחת בלבד.
- (ב) בקשה לאישור חדש תוגש למהנדס במשרדו במחוז שבו נמצאת מערכת הטיהור שלושה חדשים לפני פקיעת תוקף האישור.
- (ג) הוגשה בקשה לאישור חדש, רשאי המבקש להמשיך ולהשתמש בקולחים עד להחלטת המהנדס."
39. על אף שנוסח הכללים מדבר על אישור מערכת טיהור מי השופכין, את הבקשה מגיש המשתמש, כלומר הצרכן.
40. נציין, כי על אף שלשון סעיף 65 א' לפקודה, מצביעה על כך כי "המשתמש" במים המטוהרים הוא אשר אמור להשיג את היתר שר הבריאות על מנת להשתמש במים אלו להשקיה, ולפעול בהתאם לתנאיו, ובפועל כך נהוג בכל הארץ, אזי, פסיקה שדנה במקרה בו חברת מקורות סיפקה מים לחקלאים שהשתמשו בהם להשקיה מבלי לקבל את אישור משרד הבריאות, פירשה סעיף זה כך שדווקא חברת

מקורות הייתה אחראית על השגת ההיתר האמור, שכן לה השליטה על איכות המים ולה השליטה והידע אודות החומרים המצויים במים הללו. ר' ת.פ. 1958/00 מדינת ישראל באמצעות משרד הבריאות לשכת היועץ המשפטי, נ' קיבוץ חולתה (לא פורסם) (להלן: "פס"ד קיבוץ חולתה").

41. עוד נציין, כי בפס"ד בעניין קיבוץ חולתה, נקבע כי פירוש המושג "משתמש" הקבוע בסעיף 65 א' לפקודה, כאותו אחד שאמור להשיג את אישור שר הבריאות לשימוש במים המטוהרים להשקיה, הינו מפיק או ספק המים, וזאת לאור הוראת סעיף 4 לכללי בריאות העם, העוסק בהשגת אישור למערכת טיהור על ידי מפיק/ספק המים, אשר מגדיר את מבקש האישור למערכת טיהור (מפיק מים או ספק מים) כמשתמש בקולחים, כדלקמן:

"4 (ג) - הוגשה בקשה לאישור חדש, רשאי המבקש להמשיך ולהשתמש בקולחים עד להחלטת המהנדס". (ההדגשות שלי- ל.ר.).

42. יתכן ויש לראות את קביעת בית המשפט בפס"ד בעניין חולתה, לפיה מפיק/ספק המים אמור להשיג את אישור שר הבריאות לשימוש במי הקולחין להשקיה כמקרה חריג עקב העובדות המיוחדות לאותו מקרה. באותו עניין היתה חברת מקורות ספק המים, והשופטת התייחסה למעמדה כרשות המים וכשלוחה של המדינה. מקורות, כמו גם נציבות המים [במעמדה אז] באותו עניין, סווגו את המים כמים שפירים ולא כמי קולחין. עיקר הפסיקה באותו עניין נסמכה על הקביעה שלא יתכן שהמדינה (בכובעה כמשרד הבריאות) תבוא בטענות לצרכן מדוע השתמש במי קולחין שלא בהתאם לכללים, כאשר היא עצמה (בכובע של מקורות ונציבות המים) סווגה, סיפקה וגבתה כמים שפירים.

43. אם נסכם עניין זה, החובה להשגת ההיתרים לשימוש במים להשקיה מוטלת על הצרכנים, אך קיימת פסיקה שהטילה חובה זו גם על הספק. באותו עניין בו נקבע כי החובה מוטלת על הספק, לא פנה הצרכן לקבלת ההיתר, כך שנראה שאין מדובר בדרישה כפולה לקבלת היתר, הן על-ידי הצרכן והן על-ידי הספק. נראה כי אם ספק המים יוודא כי בידי צרכניו ההיתרים המתאימים לשימוש במי קולחין להשקיה, ימלא את חובתו בעניין זה.

44. בשנת 2010 הותקנו תקנות בריאות העם (תקני איכות מי קולחין וכללים לטיהור שפכים), תש"ע-2010, אשר החליפו את התקנות משנת 1992. על אף שמרבית ההוראות בתקנות הנ"ל מתייחסות למט"שים, קובעת תקנה 8 גם את אחריות ספק הקולחין כדלקמן:

"8. ספק מי קולחין –

(1) ינקוט את כל האמצעים בסבירים למניעת הרעה באיכות מי קולחין שברשותו;

(2) לא יגרום ולא ירשה לאחר לגרום, חריגה מן הערכים הקבועים לפי תקנות אלה."

הוראות מנהליות החלות על ספק מים

45. סימן ג' לחוק המים, קובע את הפיקוח על הפקה והספקה של מים.

45.1. סעיף 23 קובע כי אספקת מים תעשה בהתאם לרשיון הפקה ורשיון אספקה:

(א) לא יפיק אדם מים ממקור מים ולא יתפיל מי-ים, בין לצריכה עצמית ובין להספקה לאחרים, אלא על פי רשיון הפקה מאת מנהל הרשות הממשלתית ובהתאם לתנאי הרשיון (להלן – רשיון הפקה), ולא יספק מים, בין אם הפיקם ממקור מים או התפילם ממי-ים ובין אם

קיבלם מספק אחר – אלא על פי רשיון הספקה מאת מנהל הרשות הממשלתית ובהתאם לתנאי הרשיון (להלן – רישיון הספקה); לעניין סעיף זה, "הספקה" – לרבות צריכה עצמית.

(ב) מועצת הרשות הממשלתית תקבע כללים למתן רישיון הפקה או רישיון הספקה (בסימן זה – רישיון) ולתנאים שייקבעו בו, ובכלל זה לעניין חובות בעל רישיון כלפי צרכניו, כלפי בעלי רישיונות אחרים וכלפי רשות המים הארצית.

45.2. לאור לשון סעיף זה, הרי, שספק מים חייב בהוצאת רשיון הפקה ורישיון הספקה וחייב לפעול על פיהם.

45.3. סעיפים 24 ו-25 לחוק, קובעים מה יכלול רשיון:

סעיף 24 קובע: "רישיון יציין את כמות המים שבעל הרשיון רשאי להפיק ולספק בשעה, ביממה בעונה, בשנה או בכל תקופה אחרת, ופרטים אחרים שנקבעו לכך בתקנות".

סעיף 25: "מנהל הרשות הממשלתית רשאי לקבוע ברשיון כל תנאי הנראה לו דרוש להבטיח יעילות בהפקה, בהחסנה, בהובלה ובחלוקה של מים ולמנוע דלדולם של מקורות מים. והוא כשאינו הוראה אחרת בתקנות בעניין זה".

45.4. סעיפים 30-33 קובעים כי מנהל רשות המים רשאי לבטל רשיון הפקה או לשנותו אם בעל הרשיון הפיק או סיפק מים בניגוד לאמור ברשיון או בחוק והמשיך לעשות זאת לאחר שמנהל רשות המים התרה בו בכתב ונתן לו זמן סביר לתיקון המעוות. הנפגע מהחלטת מנהל רשות המים רשאי לערור על כך לפני בית הדין תוך 21 יום והגשת הערר מעכבת את התליית הרשיון.

46. עוד נציין, כי על ספק המים לשלם אגרה שנתית עבור חידוש רשיון ההפקה מידי שנה. גובה האגרה קבוע בתקנות אגרות עבור רישיונות.

47. מהאמור לעיל עולה כי אספקת המים צריכה להעשות על פי הקבוע ברשיון ההפקה, הן לעניין כמויות המים, והן לעניין זהות הצרכנים, והן בכל עניין בו יבחר מנהל רשות המים ליתן הוראות, וזאת בהתאם לסמכותו הקבועה בסעיפים הנ"ל.

48. החובה לפעול בהתאם להוראות רשיון ההפקה חלות כמובן גם על ספק מים שפירים או מליחים.

הוראות מיוחדות למאגרים

49. בשנת 2014 הותקנו על ידי מועצת רשות המים כללי המים (קביעת תנאים ברישיון), תשע"ד-2014, אשר מפרטים חובות החלות על בעל רשיון ובניהן חובות דיווח שונות לרבות דיווח על מצב כספי וכן הסדרה של כל חובות הדיווח על הפקה והספקה של מים, שהיו קיימות עוד קודם להתקנת הכללים הנ"ל.

50. במסגרת כללים אלו הוגדר "מאגר" כ"בריכה המשמשת לפעילות בעל הרישיון שנפח האיגום שלה עולה על 50,000 מטרים מעוקבים". "מפרט הפעולות" – מוגדר כ"חוברת" מפרט פעולות בקרה ותחזוקה במאגרים".

51. סעיף 2 לכללים קובע כי ההוראות שבפרקים ב' עד ה' יהוו חלק מתנאי הרישיון. הזכרנו לעיל בסעיף 45.4 את הסמכות הנתונה למנהל הרשות לבטל רשיון הפקה אם בעל רשיון בניגוד לאמור ברישיון.

52. בכללים נקבעו הוראות בנוגע להכנת תוכנית אחזקה וביצועה בכל מתקני התשתית לרבות מאגרים. סעיף 23 לכללים קובע:

(א) בעל רישיון יגיש לרשות הממשלתית עד 15 בפברואר של כל שנה דוח על מצב המים בשנה שהסתיימה שיכלול את כל הפרטים האלה:

(1) כמויות המים שהפיק או שקיבל מאחרים; בדוח יינתנו פרטים בדבר כל סוגי המים, מקורם וזהות בעל הרישיון שממנו התקבלו;

(2) כמויות המים לסוגיהם שצרך ושסיפק לאחרים בחלוקה לפי מטרות האספקה והשימושים במים; בדוח יינתנו פרטים בדבר כמויות המים שסיפק לבעלי רישיון אחרים ולכל אחד מהצרכנים המפורטים ברישיון והקצאות המים שנקבעו לאותו צרכן ברישיון וכן פרטים לגבי אספקה לשימושים השונים בתחומו;

(3) אירועים של גלישת מים ממאגר; לגבי כל אירוע יצוין המאגר שבו אירעה הגלישה, משך זמן הגלישה ונסיבותיה;

(4) פעולות הבקרה והתחזוקה שביצע במיתקני המים ובמאגריו לפי סעיף 6; מהנדס בעל ניסיון בתכנון מאגרי מים יאשר את דבר ביצוע הפעולות באופן התואם את מפרט הפעולות

53. טיוטת כללים עדכנית לכללי המים – קביעת תנאים ברשיון - פורסמה לשמיעת עמדות הציבור, ובמסגרתה נכלל מפרט הפעולות כתוספת הראשונה של הכללים.

54. סעיף 7 בטיוטה קובע כדלקמן:

(א) בעל רישיון יכין תכנית אחזקה תקופתית למיתקני התשתית שברשותו, יבצע מעקב אחר תקינות מיתקני התשתית וינקוט את כל הפעולות הדרושות לאחזקתם במצב תקין; התכנית תתאים להמלצות היצרן בנוגע למיתקנים ולהוראות הדין

(ב) בלי לגרוע מכלליות האמור בסעיף קטן (א), בעל רישיון יבצע במאגריו את כל פעולות הבקרה והתחזוקה הנדרשות לפי מפרט הפעולות; לעניין זה יראו את בעל הרישיון כמי שביצע את פעולות הבקרה והתחזוקה הנדרשות אם ביצע אותן לפי הוראות מפרט הפעולות, כפי שהיו בעת ביצוען ובמועד הנקוב במפרט הפעולות בעת ביצוען

55. כמו כן מופיעה בטיוטה ההוראה לפיה במסגרת הדיווח השנתי על ספק המים לדווח על פעולות הבקרה והתחזוקה שביצע במיתקני המים ובמאגריו לפי סעיף 7 ואישור של מהנדס בעל ניסיון בתכנון מאגרי מים בדבר ביצוען באופן התואם את מפרט הפעולות לפי הטופס שבתוספת השלישית.

56. לא פרטנו את כל החובות המוטלות על ספק המים בכלל, ספק הקולחין או בעל מאגר בפרט, הקבועות בכללי קביעת תנאים ברשיון והן מפורטות במלואן בכללים עצמן.

57. אנו סבורים, בוודאי לאור ההוראה הכתובה בכללים, שביצוע הפעולות המפורטות במפרט יקנה הגנה משמעותית לבעל המאגר במקרה של תקלה / תאונה או אירוע אחר שעלול להקים חבות או אחריות לבעל המאגר, אך לא יהיה באמור כדי לפטור מאחריות כלפי צד ג' ["מסיג גבול"] שעלול להכנס למאגר, ועל כך נרחיב בפרק הבא.

חובות הזהירות מהדין הכללי

58. מאגר מים מעצם טבעו עלול להוות גורם סיכון. התייחסנו לעיל לסיכונים של התמוטטות דפנות, גלישה וזיהום הסביבה. נתייחס בקצרה לסיכונים לגופו של אדם.

59. מאגר מים הוא דבר מסוכן מעצם טבעו, ולכן על בעליו/המחזיק/המתפעל לנקוט משנה זהירות על מנת למנוע סיכון. בהקשר זה קובעים סעיפים 35 – 37 לפקודת הנזיקין כדלקמן:

35. עשה אדם מעשה שאדם סביר ונבון לא היה עושה באותן נסיבות, או לא עשה מעשה שאדם סביר ונבון היה עושה באותן נסיבות, או שבמשלח יד פלוני לא השתמש במיומנות, או לא נקט מידת זהירות, שאדם סביר ונבון וכשיר לפעול באותו משלח יד היה משתמש או נוקט באותן נסיבות – הרי זו התרשלות; ואם התרשל כאמור ביחס לאדם אחר, שלגביו יש לו באותן נסיבות חובה שלא לנהוג כפי שנהג, הרי זו רשלנות, והגורם ברשלנותו נוק לזולתו עושה עוולה.

36. החובה האמורה בסעיף 35 מוטלת כלפי כל אדם וכלפי בעל כל נכס, כל אימת שאדם סביר צריך היה באותן נסיבות לראות מראש שהם עלולים במהלכם הרגיל של דברים להיפגע ממעשה או ממחדל המפורשים באותו סעיף.

37. האחריות לפי סעיפים 35 ו-36 של בעל מקרקעין או של תופשם, בשל מצבם של המקרקעין, תחזוקתם או תיקונם, לא תחול כלפי מי שנכנס למקרקעין כמסיג גבול, אלא אם הוכיח התובע שנכנס בתום לב ובלי כוונה לעבור עבירה או לעשות עוולה.

60. על אף האמור בסעיף 37 לפקודת הנזיקין, לא ממהרים בתי המשפט לפטור בעל מקרקעין מאחריות לנזקים שנגרמו למטיילים שנכנסו לשטח. בעניין זה ראוי להדגיש שככל שהגידור והשילוט יהיו ברורים יותר, הסיכון באחריות למסיגי הגבול עשוי לפחות.

61. בפסק דין מלפני עשרות שנים [תא (נצרת) 129/73 עזבון המנוח חנא אברהים סמרה ז"ל ו-9 אח' נ' קיבוץ פרוד] נקבע כי על מנת לפטור את בעל המקרקעין מאחריות יש להוכיח כי מסיג הגבול לא רק שנכנס למקרקעין ללא הסכמה, אלא שעשה זאת על מנת לבצע עוולה או עבירה – מטיילים שבקשו לרחוץ במאגר או לערוך פיקניק לא יחשבו כמי שהסיג גבול לשם ביצוע עבירה או עוולה.

62. באותו פסק דין קובע השופט כדלקמן:

”נשאלת לפיכך השאלה, אם היה על הנתבעת לחזות מראש את האפשרות, שאנשים יגיעו לבריכה ויכנסו לרחוץ במימיה. על ביקורי אנשים בסביבת הבריכה לא סופר בעדויות פרט לכך, שבדווים הרועים בסביבה נהגו להשקות את עדריהם ממי הבריכה. על אף התנגדות אנשי הנתבעת. כן עולה מהראיות, שאנשי הקיבוץ פרוד היו מגיעים למקום במסגרת עבודתם, אם לצורך טיפול באביזרי השקיה שבקרבת הבריכה ואם בקשר לעדרים. לא הוכח שמישהו נהג לרחוץ בבריכה, אך המדובר בבריכה גדולה, הנראית למרחוק לצד קיבוץ פרוד. מראה סביבת הבריכה נאה ויש בה כדי למשוך מטיילים ומבקרים. הגישה אל הבריכה אינה חסומה ואין כל מניעה להגיע אל הבריכה מכביש ראמה - מג'אר או מצד קיבוץ פרוד. נראה לי שסביר לחשוב, שעובר אורח או מטייל המגיע לשפת הבריכה יתפתה ביום חם לטבול במימיה. הבריכה נראית שקטה ולזר העומד מחוץ לה ומסתכל עליה קשה לעמוד על הסכנות הכרוכות בכניסה למימיה.

בנסיבות אלו היה על הנתבעת לצפות מראש את האפשרות, שאנשים המזדמנים לסביבה ינסו לרחוץ במי הבריכה.

ראינו לעיל, שקרקעית הבריכה היתה חלקלקה וטובענית בגלל הבוץ שהצטבר בה כך שהיתה כרוכה סכנה בכניסת אדם שאינו יודע לשחות למימיה. היתה זאת, כפי שצויין לעיל, סכנה נסתרת מעינו של הזר המסתכל על מימי הבריכה מבחוץ ומאידיך היתה הסכנה ידועה לאחראים מטעם הנתבעת או חייבת להיות ידועה להם. העד ברקו, מכל מקום, ידע על הסכנה וכפי שראינו עמד עליה בעדותו.

בנסיבות אלה חבה הנתבעת חובת זהירות כלפי המבקרים בסביבת הבריכה להזהירם מפני הסכנות הכרוכות בכניסה למי הבריכה.

בהתחשב בכך, שהבריכה מרוחקת ממקומות יישוב, פרט לקיבוץ פרוד, וביקורים בה יכולים להיות מקריים ולא מרובים, נראה לי, שהנתבעת היתה יוצאת ידי חובתה אילו הזהירה את המתקרבים לבריכה ע"י שלטים במקומות בולטים מסיביב לבריכה על הסכנה שברחיצה בבריכה ועל האיסור היכנס לתוכה."

63. יש לציין את סעיף 41 לפקודת הנוזיקין, אשר מטיל אחריות מוגברת בנסיבות מסוימות על הנתבע, ונראה כי במקרה של מאגר, עלול הסעיף לחול –

41. בתובענה שהוגשה על נזק והוכח בה כי לתובע לא היתה ידיעה או לא היתה לו יכולת לדעת מה היו למעשה הנסיבות שגרמו למקרה אשר הביא לידי הנזק, וכי הנזק נגרם על ידי נכס שלנתבע היתה שליטה מלאה עליו, ונראה לבית המשפט שאירוע המקרה שגרם לנזק מתיישב יותר עם המסקנה שהנתבע לא נקט זהירות סבירה מאשר עם המסקנה שהוא נקט זהירות סבירה – על הנתבע הראיה שלא היתה לגבי המקרה שהביא לידי הנזק התרשלות שיחוב עליה.

64. משמעות הסעיף היא שהיה ונגרם נזק לאדם כלשהו בקשר עם המאגר, הנטל להוכיח כי בעל המאגר עשה ככל שבידו למנוע נזק כלשהו, יהא על בעל המאגר.

65. נציין כי אחריות בנוזיקין נבחנת הן לגבי התאגיד, והן באופן אישי על בעל תפקיד, כאשר השאלה הינה האם יכול היה לצפות את הנזק שנגרם ולמנוע אותו.

66. בפסק דין תא (טב"י) 8707-04-11 עזבון המנוח עזאם פלאח ז"ל נ"י חברת מקורות חברת המים הלאומית נדונה ונדחתה תביעה נגד חברת מקורות וחברת חשמל בגין תביעת אדם שככל הנראה טיפס על עמוד חשמל, וכך עבר גדר של שלושה מטרים, וטבע בתעלת המוביל הארצי, וכך מתייחס השופט לפעולות שנקטה חברת מקורות:

ראשית, חברת מקורות הציבה לאורך כל מתחם התעלה גדר בגובה של 3 מטרים. מדובר בגדר מסוג "קורנס אזרחי", שבנויה מברזלים המרושתים שתי וערב באופן היוצר "חלונות" קטנים שרגל אדם איננה יכולה להיכנס לתוכם ולטפס מעלה. יתרה מכך, חלקה העליון של הגדר מכופף בזווית כלפי חוץ, באופן שיש בו כדי למנוע מעבר אל צדה השני (ראה תמונות הגדר נספח ב' לכתב התביעה, מוצג נ/17 וכן נספח 1 לתצהיר מר שי שילוח).

שנית, חברת מקורות הוכיחה כי היא הציבה שלטי אזהרה לאורך הגדר, במרחקים של 50 מטרים אחד מן השני. בשלטים אלה נכתב, בשלוש שפות, כי אין להיכנס לשטח שהינו שטח פרטי וכן נכתב בהדגשה: "סכנת טביעה - אל תתקרב!". זאת ועוד, בשלטים מצויר באופן גדול ציור של אדם טובע - ציור שגם אדם שאיננו יודע קרוא וכתוב באף שפה, יכול להבין את משמעותו (נ/13). העד שי שילוח העיד, באופן שלא נסתר, כי שלטים כאלה היו מוצבים במקום

גם במועד האירוע, במרחקים של כ- 50 מטרים אחד מן השני (תצהיר שי שילוח ועדותו בעמ' 77 שורות 32-28 לפרוטוקול).

עוד העיד מר שי שילוח בתצהירו, עדות שגם היא לא נסתרה, כי חברת מקורות מפעילה סיורי בטחון מידי יום ומבצעת פעולות אחזקה שוטפות לאיתור ליקויים ופרצות בגדר.

סבורני כי אמצעים אלה הינם אמצעי זהירות סבירים בהחלט למניעת הסיכון שאדם יכנס למתחם המוביל הארצי ויטבע בתעלת המים שבו.

67. לא נוכל לסיים סקירה זו ללא אזכורה של עוולה נוספת – "הפרת חובה חקוקה" הקבועה בסעיף 63 לפקודת הנזיקין:

63. (א) מפר חובה חקוקה הוא מי שאינו מקיים חובה המוטלת עליו על פי כל חיקוק – למעט פקודה זו – והחיקוק, לפי פירושו הנכון, נועד לטובתו או להגנתו של אדם אחר, וההפרה גרמה לאותו אדם נזק מסוגו או מטבעו של הנזק שאליו נתכוון החיקוק; אולם אין האדם האחר זכאי בשל ההפרה לתרופה המפורשת בפקודה זו, אם החיקוק, לפי פירושו הנכון, התכוון להוציא תרופה זו.

(ב) לענין סעיף זה רואים חיקוק כאילו נעשה לטובתו או להגנתו של פלוני, אם לפי פירושו הנכון הוא נועד לטובתו או להגנתו של אותו פלוני או לטובתם או להגנתם של בני-אדם בכלל או של בני-אדם מסוג או הגדר שעמם נמנה אותו פלוני.

68. הוראת סעיף זה קושרת בין החובה למלא אחר כל הוראות הדין [אליהן התייחסנו בפרקים הקודמים במסמך זה] ובין האחריות לנזק שקורה לצד שלישי כלשהו.

69. אחריות לנזק שנגרם לצד שלישי יכולה להוות גם אחריות פלילית, אם חו"ח נגרם נזק לגופו או לחייו של אדם, יכול בעל המאגר, להיות מורשע בעבירה פלילית.

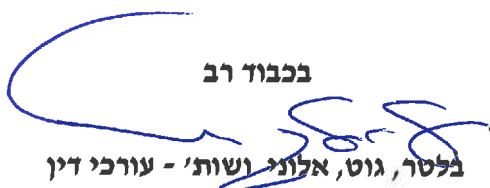
70. נושאי המשרה ובעלי התפקידים בתאגיד בעל המאגר עלולים להיות חבים הן באחריות נזיקית והן באחריות פלילית, שכן בחינת התמלאות תנאי העוולה (הנזיקית) או העבירה (הפלילית) תעשה גם בקשר עם התאגיד וגם בנוגע לכל אדם שהיה בידו להשפיע על מניעת הנזק.

האמור לעיל מהווה סקירה של הדין הקיים למיטב הבנתנו. חלק מהסוגיות המועלות במסמך זה טרם נדונו והוכרעו בבית משפט ואם וכאשר יידונו בבית המשפט עניינים הנוגעים או הקשורים בנושאים המפורטים במסמך זה, יתכן ותשתנה התייחסותנו.

מסמך זה הוכן עבור ארגון עובדי המים לשימוש על-פי שיקול דעתו ואין לכל גורם אחר רשות להסתמך על מסמך זה.

ככל שיתעוררו שאלות נוספות ננסה להשיב עליהן כמיטב יכולתנו.

בכבוד רב

בלטר, גוט, אלוני ושות' - עורכי דין

לילך רזניק, עו"ד